

El Museu Nacional d'Art de Catalunya. Una convivència amb el Palau Nacional de Montjuïc

Gae Aulenti
Arquitecta*

Valérie Bergeron
Arquitecta*

El Palau Nacional, seu del Museu Nacional d'Art de Catalunya, fou construït pels arquitectes Pedro Cendoya i Enric Catà com a pavelló amfitrió de l'Exposició Internacional de Barcelona el 1929.

És un edifici ubicat a la muntanya de Montjuïc i concebut com a punt focal d'una perspectiva àmplia que comença a la plaça d'Espanya. El seu estil és acadèmic i manierista. Té una superfície de prop de 45.000 m² repartits en dues plantes, amb uns espais interiors i una geometria de cobertes d'una escala monumental. El seu volum i la seva situació el defineixen com a peça estructurant de l'*skyline* de Barcelona.

La seva edificació, el 1929, es va fer d'una forma accelerada i pensant en el seu posterior enderrocament. L'edifici, que complia una funció de representació i oferia també espais d'exposició, va ser parcialment utilitzat durant molts anys i presentava importants problemes estructurals.

La instal·lació, al Palau Nacional de Montjuïc, del Museu Nacional d'Art de Catalunya suposava un projecte de consolidació de l'edifici original i de reforma per complir amb la seva nova funció.

Aquesta rehabilitació va començar l'any 1986 i s'ha dut a terme en fases d'obres successives i diferenciades.

Entre els anys 1986 i 1992, amb l'ocasió dels Jocs Olímpics de Barcelona, es va portar a terme una part important de consolidació de l'edifici i l'acte d'inauguració oficial dels Jocs Olímpics va tenir lloc a la Gran Sala Oval del Museu.

L'any 1995, el Museu Nacional d'Art de Catalunya va inaugurar l'exposició permanent d'art romànic i el vestíbul d'entrada. Seguidament, l'any 1997, es va obrir al públic l'exposició permanent d'art gòtic. En totes aquestes fases de projectes i obres hem treballat, en associació, amb l'arquitecte Enric Steegmann.

El passat any 2004, el Museu Nacional d'Art de Catalunya es va acabar amb la inauguració de les exposicions permanents d'art del Renaixement i barroc i dels segles XVIII, XIX i XX, del Gabinet de Dibuixos i Gravats, del Gabinet Numismàtic de Catalunya i del Departament de Fotografia. També han estat inaugurats els despatxos de direcció, administració i conservació del Museu, el Centre de

* Coautora amb l'arquitecte Enric Steegmann dels projectes redactats i realitzats entre 1986 i 1997, i autora dels projectes dels espais públics del Museu, d'acollida del públic i d'exposicions permanents i temporals, entre 1999 i 2004.

* Col·laboradora de l'arquitecta Gae Aulenti i responsable de projecte entre 1986 i 2004.

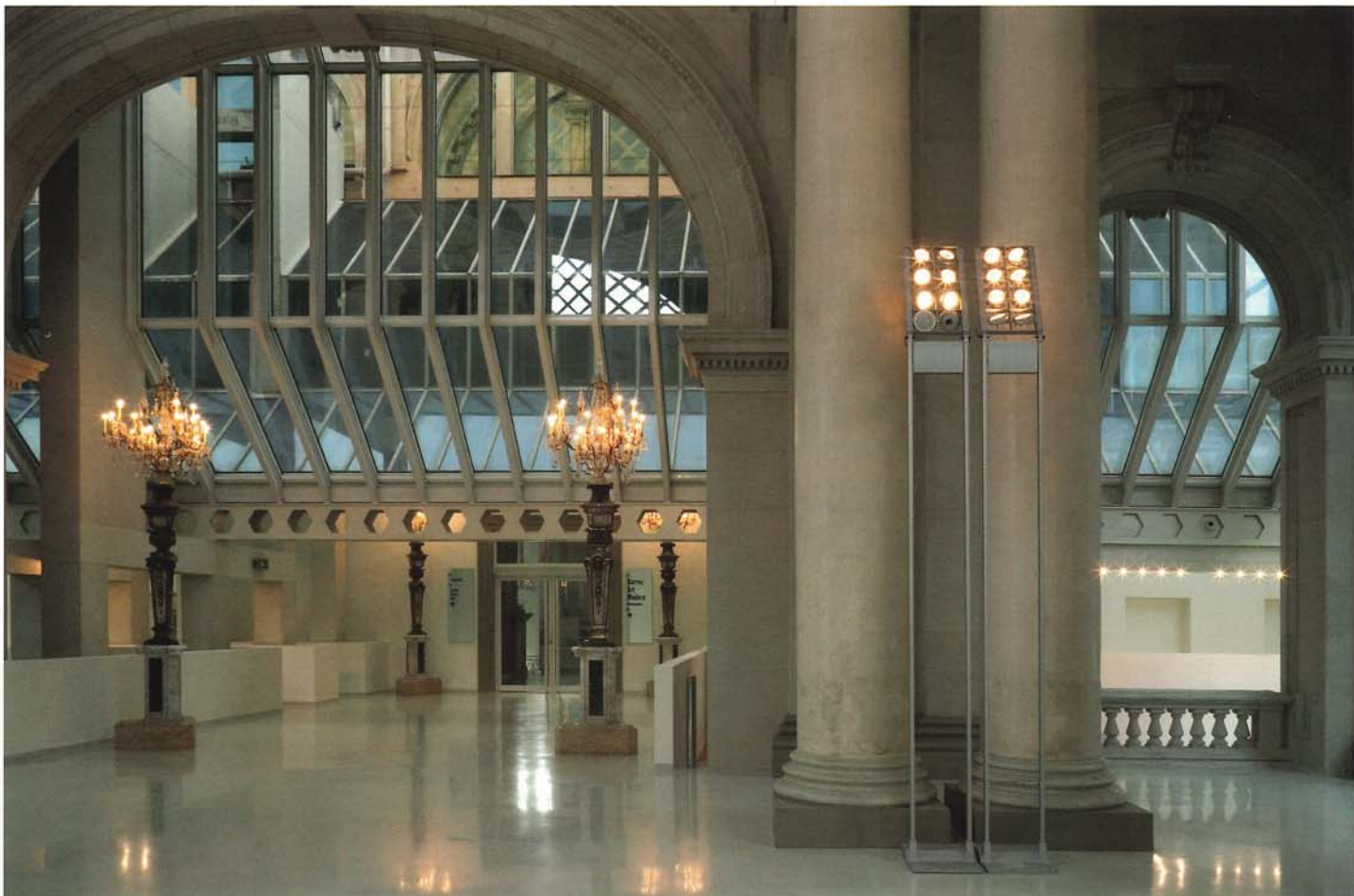

Restauració, la Biblioteca d'Història de l'Art, les reserves d'obres d'art, tallers i magatzems. L'arquitecte Josep Benedito ha estat responsable del projecte de les zones privades del Museu i ha portat la direcció d'obra del conjunt d'aquesta última fase d'obres.

La transformació d'un edifici de principis del segle xx en un museu del segle XXI obliga al compliment de les noves normatives. Des del punt de vista estructural, tot l'edifici (cobertes, parets, forjats i fonaments) havia de complir amb les normes sísmiques i d'ús públic. Això ha suposat treballar

contraposicions espacials i formals afavoreixen l'enteniment de la nova intervenció i aclareixen el mecanisme de reforma de l'edifici. Les arquitectures conviuen i dialoguen tot deixant que les obres d'art siguin protagonistes i únics motius d'inquietud perceptiva.

A causa de la seva extensa superfície, l'edifici original ofería espais interiors foscos i tristos, i el visitant perdía el sentit de l'orientació. S'han obert, al centre de l'edifici, uns espais exteriors, tant a la planta baixa com a la primera planta, per deixar entrar la llum natural i permetre les vistes de la

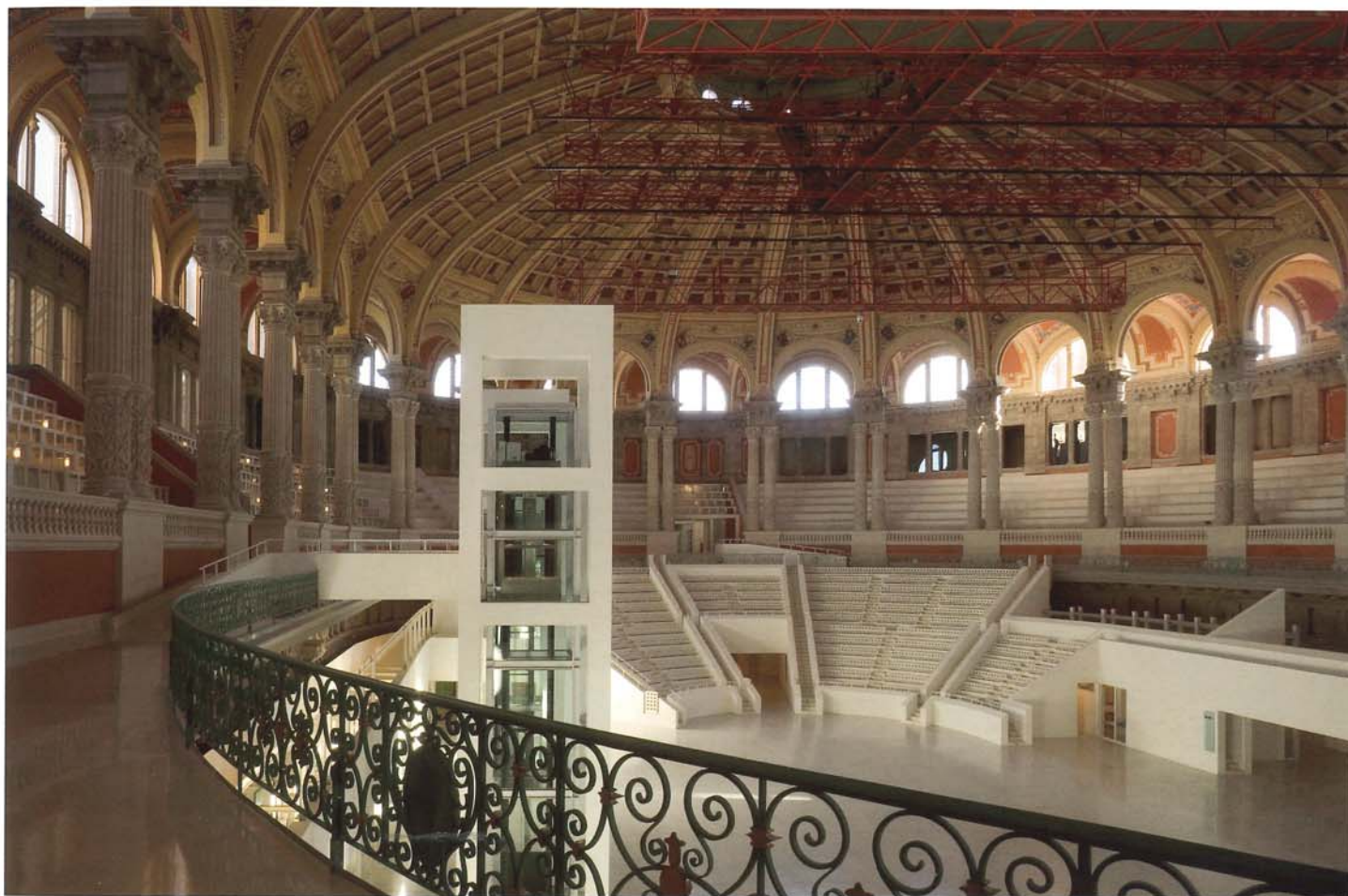
amb l'arquitecte i enginyer Augustí Obiol per tal de trobar solucions de reforç que no desfiguessin l'arquitectura original. Des del punt de vista de la conservació de les obres d'art, el Museu ha optat per la instal·lació de control climàtic amb aire condicionat, el que suposa la creació de falsos sostres i contraparets per conduir l'aire tractat a totes les zones on s'exposen o es guarden les obres d'art.

La nova arquitectura adopta característiques molt diferenciades de l'arquitectura original del 1929. A l'escala monumental dels espais d'origen s'oposa una nova escala individual, a la mida del visitant, més adaptada a l'ús del Museu. A l'arquitectura detallista i manierista del Palau Nacional s'adjunta una arquitectura apurada i monocroma. Aquestes

coberta del propi edifici com a punt de referència i orientació. Amb el mateix propòsit, tot al llarg del recorregut museogràfic, s'han creat espais en connexió amb l'exterior per aprofitar les vistes cap a l'entorn verd de la muntanya de Montjuïc.

La nova intervenció arquitectònica ha tingut com a objectiu, afegit als estrictament tècnics i funcionals, portar dinamisme i alegria als espais originals del Palau Nacional, concebuts, en el seu dia, amb un propòsit més institucional.

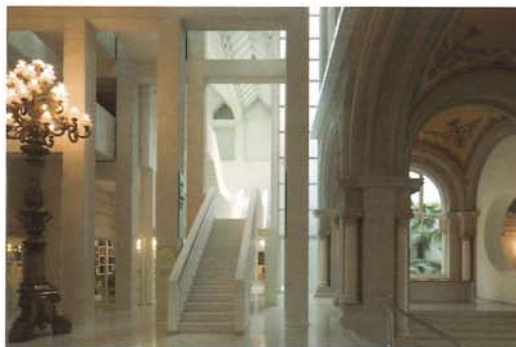
Els projectes de consolidació estructural i de reforma, es van iniciar l'any 1986. Aleshores els arquitectes van estar encarregats de projectar el conjunt de la reestructuració. El projecte de consolidació estructural, de reforma arquitectònica i el projecte museogràfic han estat desenvolupats conjuntament i per a tot l'edifici. Malgrat que l'acabament s'hagui produït divuit anys després i malgrat certs canvis de programes, presentats durant aquests anys, aquest coneixement inicial ha permès que els objectius fundadors no s'hagin perdut

de vista i que, una vegada acabades les obres, l'edifici presenti un caràcter arquitectònic homogeni.

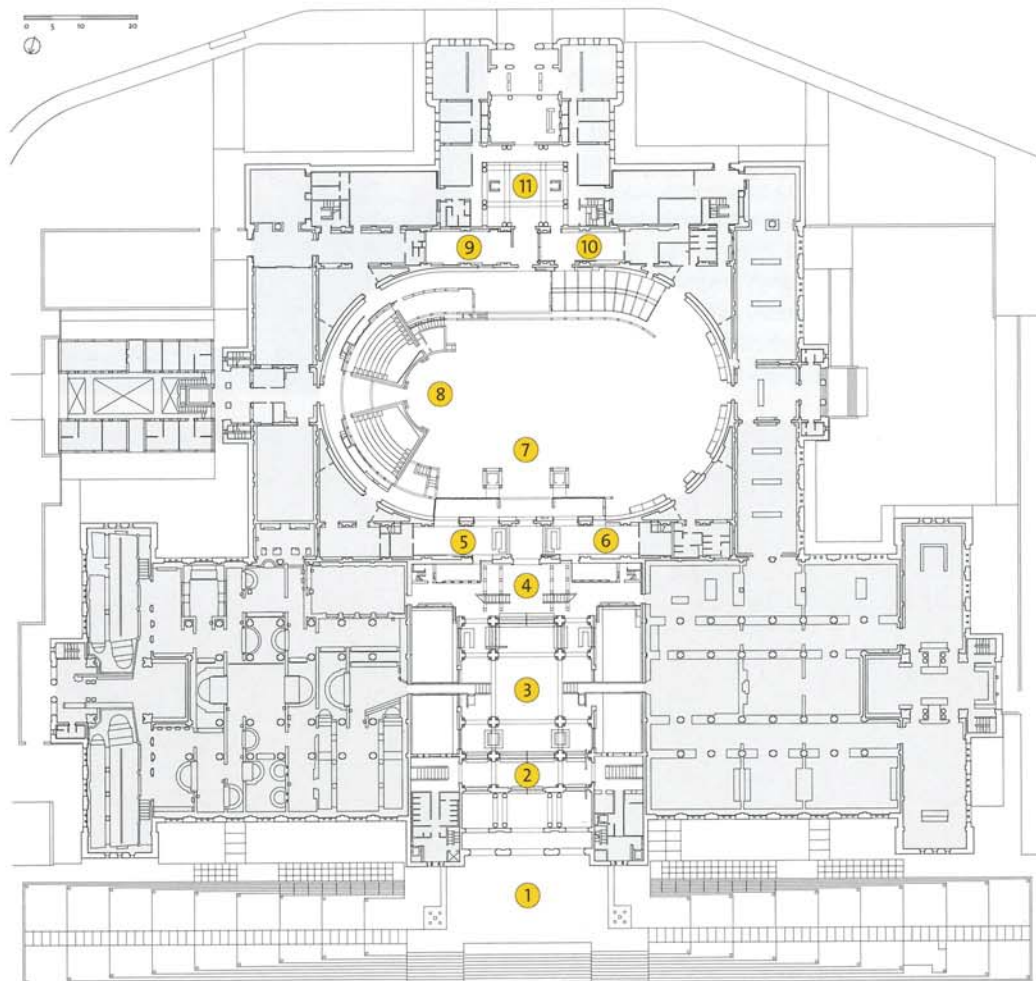
L'acabament de la reforma, el desembre de 2004, ha permès completar dos grans conjunts d'espais que havien quedat parcialment utilitzats; els espais d'acollida del públic i les sales d'exposicions permanents.

El recorregut museogràfic comença, en la planta baixa, amb l'exposició d'art romànic i acaba, a la primera planta, amb l'art del segle xx fins a la Guerra Civil. És un recorregut llarg, acompanyat d'espais d'acollida per permetre el descans i l'entreteniment dels visitants.

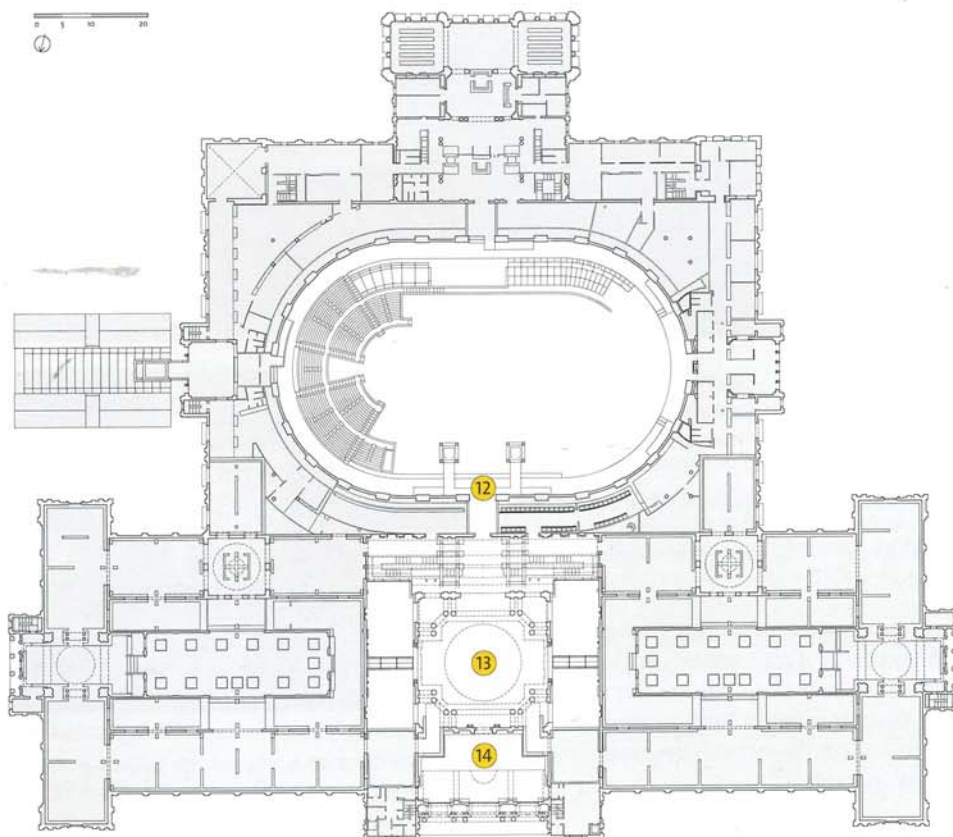
Planta baixa

1. Podi
2. Exposicions temporals
3. Vestíbul públic del Museu
4. Escales principals
5. Botiga
6. Llibreria
7. Ascensors
8. Auditoris
9. Sala Sert
10. Cafeteria
11. Vestíbul privat del Museu

Planta primera

12. Balconada del Gran Saló
13. Gran Cúpula
14. Restaurant

2004. L'ACABAMENT DEL CONJUNT D'ESPAIS D'ACOLLIDA DE PÚBLIC

Des de l'inici del projecte hem previst, amb la direcció del Museu, un eix interior de circulació «dinàmic» que, a partir de la façana principal –entrada del públic–, condueix fins a la façana oposada –l'entrada privada– del Museu, i travessa l'espectacular espai del Gran Saló, gran plaça pública coberta en el centre de l'edifici i lloc de vida quotidiana del Museu, i seu de grans esdeveniments efímers.

d'exposicions temporal principal, inaugurada el 1992. Les configuracions d'exposicions hi poden variar segons les necessitats.

Entre els singulars Vestíbul i Gran Saló del Museu, s'ha instal·lat un nou espai per a la botiga i llibreria del Museu, inaugurada el 1995. Un llarg fals sostre transversal il·luminat assenyalava un espai comercial més ample en el cor dels espais públics.

Al Gran Saló, quedaven per ocupar els espais reservats sota les grades de pedra. Dues sales d'actes, una connectada amb uns nous tallers didàctics,

També s'han creat, en fases d'obres anteriors, dos patis laterals, una gran coberta de vidre sobre la nova escala principal i amples passos i finestres transparents que deixen entrar la llum natural i obren les vistes necessàries per transformar l'espai original fosc i trist.

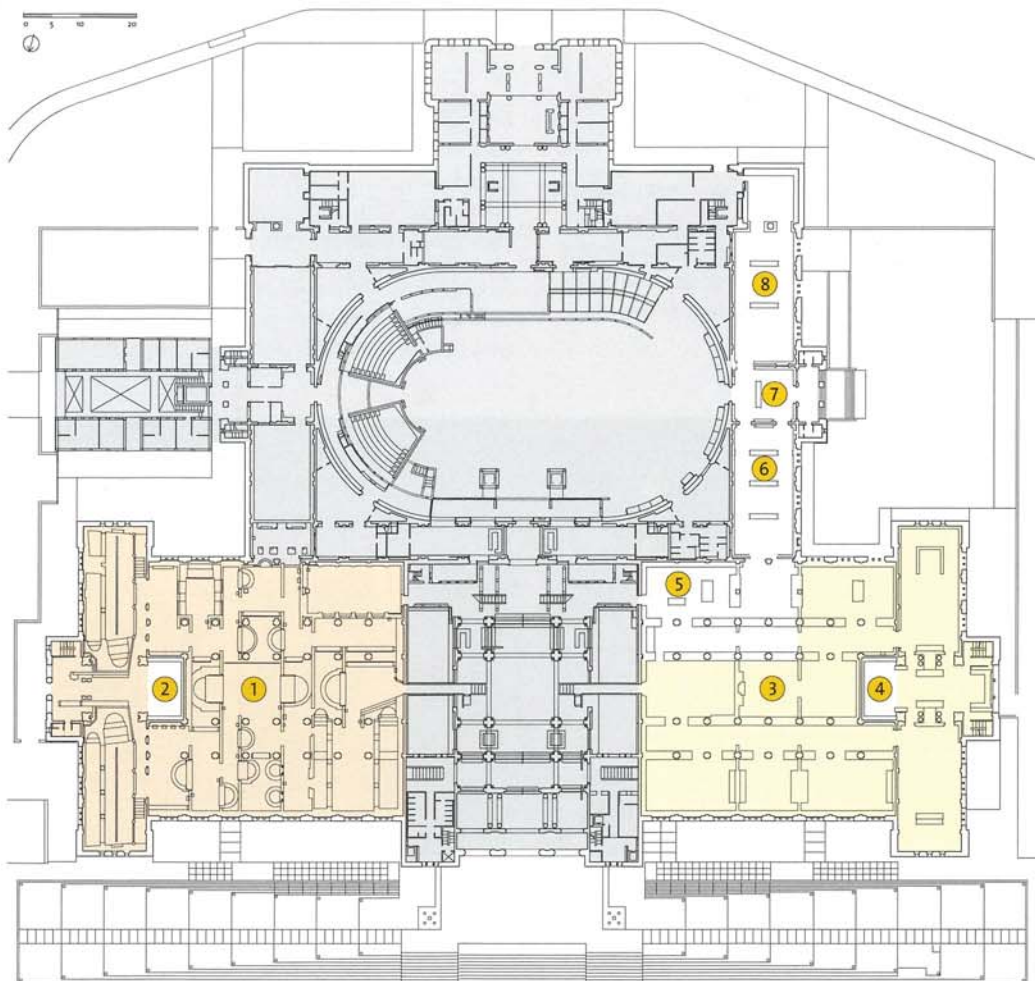
Al llarg d'aquest eix, el visitant té accés a tots els serveis públics del Museu.

A la planta baixa: la venda de les entrades, els serveis d'informació de les activitats del Museu, les entrades a les sales d'exposicions permanents i temporals, la llibreria, la botiga, la cafeteria, els tallers didàctics, l'espai dels infants i les dues sales de conferències. A la primera planta: el restaurant amb unes vistes panoràmiques de la ciutat de Barcelona i, amb un accés per la balconada del Gran Saló, l'entrada reservada a la Biblioteca d'Història de l'Art.

El 2004, el Museu va inaugurar una nova sala d'exposicions temporals en la planta soterrani, accessible, a la planta baixa, des del Vestíbul d'entrada. És una sala de dimensions més reduïdes que la sala

han estat completades. S'han utilitzat la mateixa estructura i idèntica coberta que per a la cafeteria –instal·lada al Gran Saló el 1992– per conformar aquests tallers, en una continuïtat arquitectònica. La necessària ampliació de la cafeteria ha generat un llarg espai transversal entre el Gran Saló i el Vestíbul privat del Museu, rèplica tipològica de l'espai de la botiga i llibreria. De l'altra banda s'ha instal·lat, respectant la geometria de l'espai original, un conjunt de la col·lecció de pintures del segle XX, els plafons decorats de 6 m d'alçada realitzats pel

Planta baixa Exposicions permanents

Inaugurades el 1995

1. Art Romànic

Inaugurades el 1997

3. Art Gòtic

Inaugurades el 2004

2. Art Romànic

4. Art Gòtic

5. Renaixement

6. Llegat Cambó

7. Barroc

8. Col·lecció Thyssen-Bornemisza

Planta primera Exposicions permanents

Inaugurades el 2004

9. Barroc

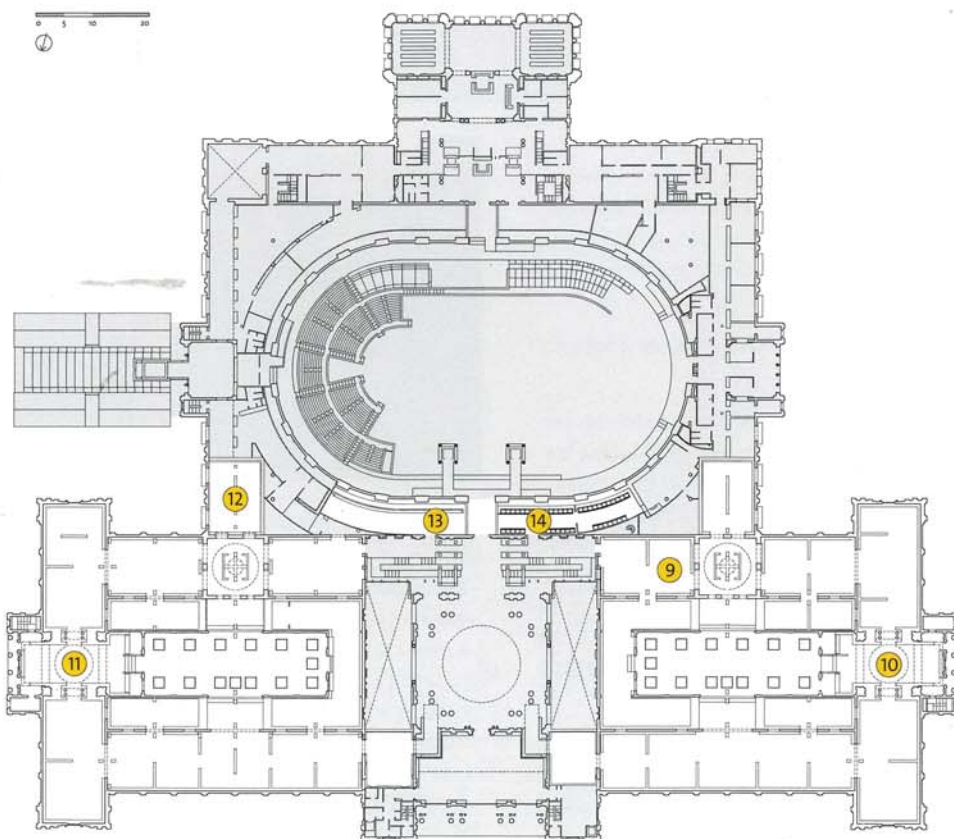
10. Art Modern 1

11. Art Modern 2

12. Col·lecció Carmen Thyssen-Bornemisza

13. Col·lecció de Fotografia

14. Col·lecció de Numismàtica

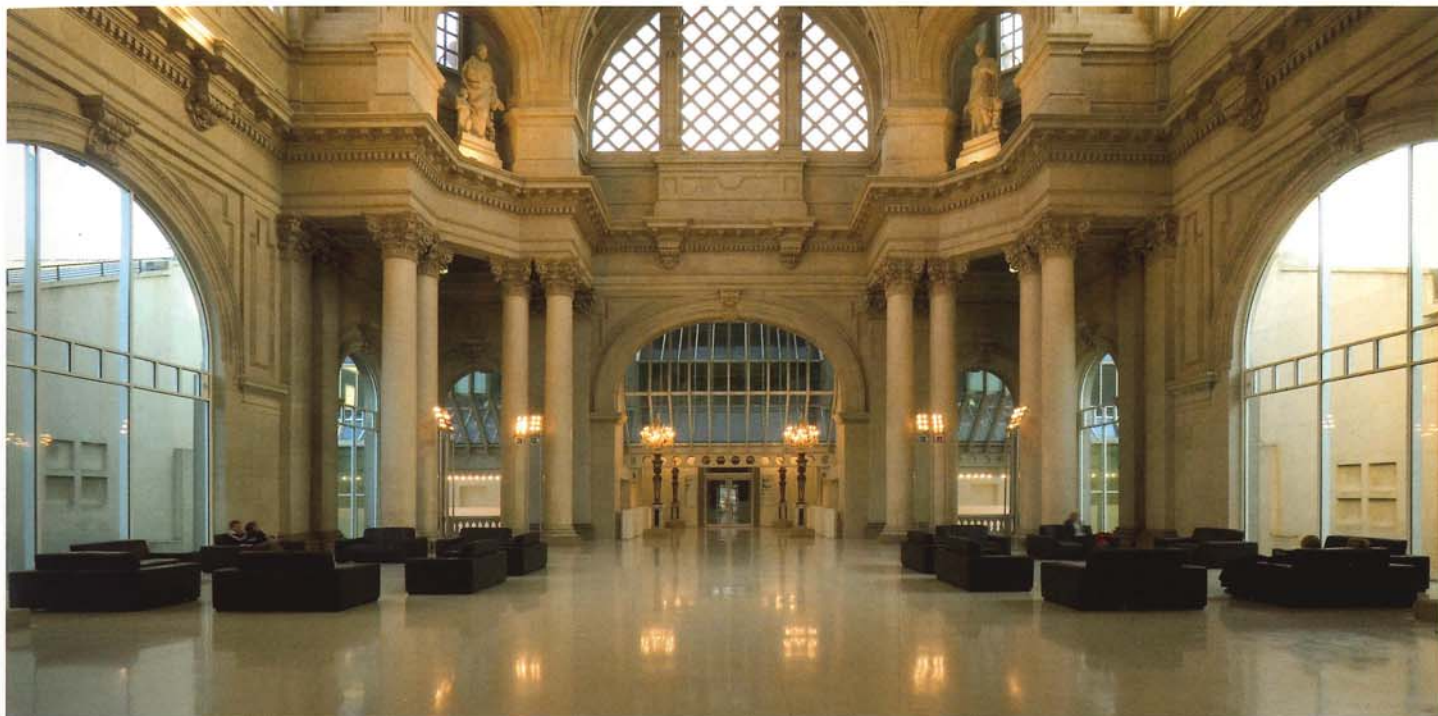
pintor Josep M. Sert per a la sala de ball de la mansió de Sir Philip Sassoon a Londres.

Per facilitar l'accés a la primera planta s'han afegit, a l'espai ja inaugurat del Gran Saló, dos ascensors panoràmics.

L'entrada i la sortida de les sales d'exposició permanent de la primera planta s'efectua al voltant de l'espai monumental de la Gran Cúpula, lloc de descans i sala d'actes de 600 m² que té una alçària interior de 42 m i grans finestres oberts als nous patis plantats.

ció permanent i d'una nova sala d'exposició temporal completa els espais expositius del Museu.

A la planta baixa, el complement de les col·leccions ja instal·lades ha determinat la reforma de les últimes sales d'art gòtic per allotjar una part de l'art del Renaixement i barroc i dos conjunts museogràfics autònoms: el Llegat Cambó i la Col·lecció Thyssen-Bornemisza, aquesta darrera procedent del monestir de Pedralbes. Les dues col·leccions s'han instal·lat en una ala lateral de l'edifici amb una entrada independent des del Gran Saló. Per assegurar la continuïtat de la percepció de les obres d'art, el projecte

A partir de la Gran Cúpula s'accedeix a un restaurant, amb capacitat per a 150 persones, instal·lat a l'antiga Sala del Tron de 1929, amb una façana orientada cap a la plaça d'Espanya. Al lloc ocupat pel tron s'ha practicat una gran obertura i les finestres laterals que hi havia han estat transformades en grans finestres per donar al menjador d'aquest restaurant les màximes vistes sobre la ciutat des d'un lloc privilegiat de la muntanya de Montjuïc. Un mirall de 160 m² inclinat sobre la sala permet oferir a tots els comensals les vistes de Barcelona i es produeix un efecte calidoscopi a tota l'èmfasi decorativa de la Sala del Tron original.

2004. L'ACABAMENT DEL CONJUNT D'ESPAYS D'EXPOSICIÓ PERMANENT

Fins l'any passat, només es podien visitar les col·leccions permanents d'art romànic i gòtic i tenir accés a una sala d'exposicions temporals, tot obert al públic entre 1995 i 1997. Des de l'any passat, la inauguració de prop de 7.000 m² de sales d'exposi-

adopta la mateixa tipologia de sales d'exposició que la reservada a l'art gòtic: parets d'exposició, llum i fals sostre per conduir les instal·lacions.

L'articulació del recorregut museogràfic ha fet possible, també en aquestes noves sales, una relació visual amb l'exterior i amb el Gran Saló per permetre al visitant de situar-se i orientar-se dins el conjunt de l'edifici.

A les sales d'exposició permanent d'art romànic i d'art gòtic quedaven unes sales inacabades.

El projecte ha previst uns espais a doble alçada, en connexió amb els espais expositius de la planta superior, que ofereixen unes vistes cap als nous patis exteriors enjardinats.

A la planta pis s'han instal·lat prop de 6.000 m² d'exposició permanent repartits en dos conjunts simètrics situats a banda i banda de la Gran Cúpula. Els espais d'aquesta planta estaven concebuts originalment per rebre les exposicions artístiques de l'Exposició Internacional de 1929, la tipologia presentava dos tipus de sales: amples i estretes. Hem pogut respectar aquesta configuració de l'espai per crear les noves sales d'exposició. Les sales amples han estat reservades a la pintura i l'escultura i les estretes a les exposicions d'art gràfic (dibuixos, gravats, cartells i fotografies).

A cada costat de la Gran Cúpula s'organitza, en dos conjunts de sales de més de 2.000 m², un seguit de sales amples flanquejades de sales estretes, totes cegues, destinades a una il·luminació artificial. Des del principi dels projectes hem vist la necessitat de crear uns patis al centre de cada grup de sales que permetin una aportació de llum natural, unes vistes sobre les cobertes monumentals de l'edifici (torres i cúpula) i un descans a l'aire lliure dels visitants.

La necessitat de conduir les instal·lacions d'aire condicionat, d'il·luminació, de seguretat i contraincendis reclamava la creació de parets i de falsos sostres capaços de reservar unes cambres amb la capacitat adequada. El dibuix de les sales s'ha dut

a terme de manera que queden a la vista elements arquitectònics significatius de l'edifici original. Com a la resta de la intervenció, volíem permetre la lectura simultània del contenidor i del nou contingut. Aquesta premissa ha obligat els instal·ladors a fer un esforç afegit per adoptar els recorreguts més adients.

Una vegada alliberades de les particions secundàries, les sales amples tenien al voltant de 50 m de llargada. Vista la necessitat de subjectar el fals sostre, el projecte ha repartit una sèrie de pòrtics de suport que travessen la sala i creen un seguit de sales més petites, útils per rebre els conjunts museogràfics autònoms.

Han estat condicionades per ser transformades en sales d'exposicions, però sense perdre el seu caràcter singular, dos tipus de sales de geometria extraordinària: les cúpules laterals de l'edifici i les torres que culminen a 25 m per sobre del cap del visitant.

Finalment, en connexió amb l'escala principal, els ascensors i la Gran Cúpula, s'ubiquen les exposicions permanent i temporal de numismàtica i les exposicions permanents de fotografia, aquestes darreres en dos espais singulars en contacte visual amb el Gran Saló a través d'una coberta de vidre esglaonada.

